

УДК 336.77

Гаприндашвілі Б.В.

аспірант кафедри банківської справи

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Стаття присвячена визначенню ролі та значенню банківського кредитування у реалізації енергоефективних заходів на промислових підприємствах. Проаналізовано проблеми, які стримують розвиток, та запропоновано напрями активізації. Визначено переваги застосування банківського кредиту як джерела фінансування проектів з енергоефективності.

Ключові слова: банк, банківське кредитування енергозбереження, енергоефективність, кредит, інвестиції.

Гаприндашвили Б.В. РОЛЬ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ МЕРОПРИЯТИЙ ПО ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Статья посвящена определению роли и значению банковского кредитования при реализации энергоэффективных мероприятий на промышленных предприятиях. Проанализированы проблемы, которые сдерживают развитие, и предложены пути активизации. Определены преимущества применения банковского кредита как источника финансирования проектов по энергоэффективности.

Ключевые слова: банк, банковское кредитование энергосбережения, энергоэффективность, кредит, инвестиции.

Напрындашвілі В.В. РОЛЬ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

The article deals with defining the role and importance of bank lending in the implementation of energy efficiency measures in the industry. The problems that hinder the development and directions activation are analyzed. The advantages of bank credit as a source of financing for energy efficiency projects are outlined.

Keywords: bank, bank lending, energy conservation, energy, credit, investments.

Постановка проблеми. Промисловість України є однією з найбільш енергоємних у світі, що вимагає якнайшвидшого перепрофілювання на виробництво за сучасними стандартами, використання енергозберігаючих матеріалів та конструкцій, забезпечення суттєвого зниження енергоємності шляхом оновлення основних виробничих фондів. Розвиток енергоефективності на промислових підприємствах вимагає механізмів організації та фінансування проектів спрямованих на активізацію економічного та ефективного витрачання паливно-енергетичних ресурсів, запровадження енергозберігаючих заходів використовуючи досвід інноваційних технологій. Головним важелем, який здатний поживати процеси енергоефективності, може бути банківське кредитування, оскільки більшість промислових підприємств має негативні фінансові результати діяльності та розраховує лише на пільгову державну підтримку, що виключає позитивний ефект від її впровадження і унеможлиблює залучення інвестицій через низьку привабливість. Банківське кредитування необхідно проводити залежно від спрямованості проекту та його відповідності системі вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання зниження енергоємності виробництва як головного чинника підвищення конкурентоспроможності досліджують багато провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів: О.М. Алімов, О.І. Амоша [1], Ю.І. Бакаліна, У. Блис, О.А. Горобець, В.М. Геєць [5], Г. Дейлі, В.В. Микитенко [7], О.Г. Мельник, М. Сэйвідж [9]. У більшості праць обґрунтовано теоретичні та методичні підходи до формування та використання енергетичного потенціалу підприємства. Розглянуто роль енергозберігаючих заходів в окремих галузях народного господарства та приведено найдійовіші механізми реалізації політики з енергозбереження. Високо оцінюючи їх науковий доробок, слід зазначити, що з часом з'являються нові тенденції у сфері енергозбереження, які потребують вивчення та вдосконалення прийнятих рішень щодо їх розв'язання. Аналіз законодавчої бази з питань регу-

лювання процесу енергозбереження в Україні дозволяє констатувати, що даній проблемі приділяється певна увага з боку держави, однак вагомим позитивних змін, незважаючи на цілу низку прийнятих нормативно-правових актів, у вирішенні питання енергозбереження не спостерігається. Винятками можна назвати енергетичні програми та Енергетичну стратегію країни до 2030 року.

Але все ж таки в сучасній науковій економічній думці питання їх фінансування та розвитку кредитування недостатньо розглянуті, невелика кількість достатньо обґрунтованих робіт з дослідження питання банківського кредитування енергоефективних проектів в промисловості з метою використання потенціалу енергозбереження вітчизняних підприємств.

Метою статті є оцінка ролі банківського кредитування проектів з підвищення енергоефективності промислових підприємств з врахуванням особливостей таких обстав кредитування та побудови його механізму.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогодні практично уся промисловість України є високоенергоємною, і головною проблемою, яка перешкоджає активному впровадженню енергозберігаючих технологій, є відсутність чітко закріплених на законодавчому рівні механізмів фінансування з реалізації заходів з підвищення енергоефективності. В нашій державі енергоефективність визначають як стан системи, за якого досягнення цілей та виконання функцій системи забезпечується при мінімальних витратах енергії [8]. Тобто фактично це зменшення витрат енергоресурсів на виробництво одиниці продукції чи надання послуги без погіршення якісних властивостей. За кордоном енергоефективність розглядають як ціль раціонального використання енергоресурсів, їх відношення результатів використання до обсягу їх споживання [9]. Тобто перш за все треба змінити погляд на саму сутність енергоефективності. Головними завданнями, що постають на сьогодні перед промисловістю України, є відновлення, реконструкція та модернізація застарілого обладнання.

В еру мініатюризації про це не слід багато говорити, розробка і впровадження безвартісних енергетичних заходів вимагає перевищення кінцевих результатів від їх використання над витратами на розробку, виготовлення та реалізацію, що зумовлює здійснення довгострокових проектів в Україні [4, с. 45].

У будь-якому випадку реалізація проектів з енергозбереження вимагає певних витрат, кошти для яких не завжди є. Основними джерелами фінансових ресурсів для реалізації проектів з підвищення енергоефективності є: бюджетні кошти; власні кошти підприємств, банківські кредити, внутрішні та зовнішні інвестиції [3, с. 75]. Основним джерелом коштів мають бути власні кошти підприємства (самофінансування) або кошти галузі, а якщо їх не вистачає, то банківський кредит. Практика свідчить, що власники підприємств не зацікавлені в реалізації енергоефективних проектів. Міністр промисловості України 1995-1997 років Валерій Мазур у свої статтях в «Урядовому кур'єрі» неодноразово наводив приклади з енергозаощадження на підприємствах металургії шляхом використання альтернативних джерел енергії, таких як впровадження технологій вдмухування в доменні печі пиловугільного палива замість природного газу [7, с. 22]. Дефіцитність державного і місцевих бюджетів у вирішенні проблем зменшення видатків на енергоносії та паливо, непривабливість інвестиційних проектів та відсутність внутрішніх інвестиційних ресурсів виводять банківський кредит на передові позиції у фінансуванні проектів з енергоефективності.

На фінансовому ринку комерційні банки є головною ланкою грошово-кредитної системи, який діє як спеціалізований фінансовий посередник. Вони здійснюють акумулювання та трансформацію заощаджень або тимчасово вільних коштів одних економічних агентів у кредитні ресурси для інших, забезпечують розподіл фінансових ресурсів між різними секторами економіки сприяючи економічному розвитку [6].

Виходячи з вищезазначеного, банківське кредитування є основним методом надання коштів на реалізацію проектів з енергозбереження і його розвиток потрібно стимулювати задля розвитку економіки України.

Сутнісні характеристики процесу кредитування виражені в його основних принципах – строковість, платність, забезпеченість, поверненість, добровільність. Платність викликає необхідність обов'язково ефективного використання залучених коштів, що означає конкуренцію за отримання додаткових ресурсів, яку виграє лише найбільш ефективний їх користувач [6, с. 21]. Тому існування в суспільстві кредитних відносин стимулює суб'єктів господарської діяльності до ефективнішої діяльності за рахунок підвищення продуктивності праці, зниження ресурсо- та капіталомісткості, підвищення якості продукції, збільшення швидкості обігу капіталу тощо. Таким чином, об'єктивна необхідність використання кредитів пов'язана з особливостями промислового виробництва, нерівномірністю руху оборотних засобів підприємств, значними відхиленнями потреби в оборотних засобах від їхньої фактичної наявності.

Зрозуміло, що удосконалення існуючих та створення нових механізмів кредитування, особливо в нових напрямках, потребує законодавчого підтвердження можливості реалізації фінансування проектів з енергоефективності. Проте навіть на сьогодні, коли в Україні завдяки міжнародним фінансовим організаціям розвивається кредитування енергоефективних проектів, розвиток банківського кредиту-

вання в даному напрямку гальмується з наступних причин:

- недосконалість вітчизняного законодавства;
- високі процентні ставки;
- обмежений обсяг довгострокових ресурсів, оскільки банки більш охоче спрямовують кошти в короткострокові проекти;
- перенасиченість банківського сектору слабкими і неспроможними акумулювати достатні кредитні ресурси та обслуговувати фінансовий процес банками;
- складність отримання кредитів через необхідність гарантій та поручительства для позичальників з низькою кредитоспроможністю та висока вартість рефінансування НБУ;
- високі ризики та відсутність надійної системи їх страхування;
- антикризова стратегія «виживання» банків: підтримка ліквідності навіть за рахунок прибутковості;
- відсутність на ринку авторитетних енергокомпаній та нестача досвіду в проектному кредитуванні енергоефективності.

Проте і в процесі кредитування промислових підприємств у сфері енергозаощадження виникають проблеми, які, на нашу думку, можна вирішити ефективною роботою уже давно створеного галузевого банку. Заснований ще у 1991 році тодішнім Міністерством енергетики та електрифікації, а також рядом найбільших державних енергетичних підприємств, на сьогодні Енергобанк є рядовою фінансовою установою, хоча і співпрацює з міжнародними фінансовими інститутами. Енергоефективні проекти та їх кредитування ЄБРР реалізуються через Промінвестбанк, Райффайзен банк Аваль, ПроКредит Банк, ОТП та ін. [2]. Незважаючи на фінансову успішність, але недостатню галузеву орієнтованість Енергобанку, використання його як основного учасника здійснення кредитування промисловості у сфері енергозбереження має значні переваги. Так як створити новий банк є достатньо обтяжливо і важко на фоні політики НБУ, який намагається скоротити кількість банківських установ. Ще одним фактором на користь Енергобанку є тривалість оформлення та реєстрації, налагодження мережі філій, клієнтська база, програмне забезпечення, персонал. Тому зміна вектору діяльності Енергобанку та створення наглядового органу на рівні Міністерства енергетики та вугільної промисловості, чи довірити цю роль Національному агентству України з питань з питань ефективного використання енергоресурсів. Проте цей орган не повинен бути монополістом в нагляді за діяльністю Енергобанку, слід залучити й найбільші енергетичні підприємства та гігантів вітчизняної промисловості.

Оскільки позичальниками в нашому дослідженні виступають підприємства, що реалізують енергоефективні проекти, то кредитування має здійснюватися із урахуванням специфіки діяльності останніх. З іншого боку, кредитні кошти в тій або іншій формі надають банки з використанням відповідних банківських інструментів та технологій, що має не менш вагомий вплив на процес кредитування. Для активізації процесу кредитування енергоефективності в Україні необхідно:

- продовжити процес зниження облікової ставки НБУ, що сприятиме зниженню ціни на позичкові кошти і зробить інновації більш дешевими;
- зниження вартості кредитів рефінансування НБУ та встановлення її на рівні нижчому від облікової ставки, полегшення доступу до них комерційних банків, активізація механізмів довгострокового рефінансування, надання стимулюючих кредитів;

- удосконалення законодавства в частині захисту прав банків-кредиторів;

- удосконалення податкового законодавства, встановлення податкових пільг для банків під довгострокові кредити в інноваційну діяльність;

- створення комплексу на основі спеціалізованих банків – інвестиційних, іпотечних, енергетичних тощо, які здійснюватимуть довгострокову кредитну підтримку інноваційних проектів [5].

Отже, банківські кредити виступають вагомим фінансовим важелем стимулювання та забезпечення енергоефективності промислових підприємств. Зміцнення банківської системи сприятиме більш раціональному розподілу фінансових ресурсів в економіці в напрямку високотехнічних сфер економічної діяльності та стимулюватиме розвиток економіки України.

Проекти щодо кредитування енергоефективності є одним з пріоритетних напрямків кредитної співпраці Європейського банку реконструкції і розвитку з Україною. За період 2006-2012 рр. ЄБРР підписав більше 70 проектів в цій сфері на загальну суму близько 1730 млн євро. Для порівняння: у Польщі Європейський банк реконструкції і розвитку профінансував проектів у сфері енергоефективності і поновлюваної енергетики всього на суму близько 270 млн євро. Кредитування у сфері енергоефективності та відновлювальних джерел енергії зросло, хоча і не так стрімко, як кредитування енергоефективних проектів, пов'язаних з викопними видами палива.

Державні енергетичні підприємства протягом першої половини 2013 року уклали угоди з державними банками на отримання кредитів на загальну суму понад 1,10 млрд грн. Про це повідомляється в «Віснику державних закупівель». Також два однорічні кредити отримало ПАТ «Центренерго», обидва в «Ощадбанку». Відновлювальна кредитна лінія з лімітом 364 млн грн. коштуватиме 69,16 млн грн., овердрафт з лімітом 50 млн грн. коштуватиме 9,50 млн грн. ДП «НАЕК «Енергоатом» взяв два однорічні кредити – на \$80 млн у «Укресімбанку» та 50 млн грн. в «Ощадбанку». Загальні виплати за кредитами складуть 22,15 млн грн. [8].

Застосування банківських кредитів у фінансуванні проектів з енергозбереження характеризується рядом переваг як для банку, так і для підприємств, а саме:

- сприяння оновленню основних виробничих фондів підприємств та підвищенню конкурентоспроможності, що в свою чергу впливатиме на зменшення виробничих витрат, збільшить фінансові вигоди;

- взаємопроникнення банківського та промислових капіталів зміцнить інформаційні зв'язки, активізує конкуренцію між банками та виробничим сектором, підвищить рівень фінансової дисципліни;

- кредитування банками проектів з енергоефективності диверсифікує його кредитний портфель, а отже підвищить стабільність банків;

- сприяє не тільки безперебійному кругообігу та обігу капіталу, а й його нагромадженню;

- розвиток енергоринку, зменшення споживання плавного-енергетичних ресурсів, озеленення економіки.

Зміцнення банківської системи сприятиме більш раціональному розподілу фінансових ресурсів в економіці в напрямку високотехнічних сфер економіч-

ної діяльності та стимулюватиме розвиток економіки України.

Висновок. Економічно розвинені країни використовують банківське кредитування в своїй національній політиці з енергозбереження та в стратегіях розвитку. Для нашої держави, економіка якої на даний момент неконкурентоспроможна внаслідок високих рівнів енергозатрат, необхідною умовою є перехід на відновлювальні джерела енергії та впровадження енергозберігаючих заходів. Враховуючи зазначене та можливі перспективи виходу України на товарний ринок країн Європейського Союзу, банківське кредитування стає важливим елементом фінансування проектів підвищення енергоефективності промислових підприємств та як наслідок економічного зростання України. Для ефективного процесу банківського кредитування енергоефективності і банк, і підприємства мають дійти згоди щодо обсягу позики, термінів, наявності страхування та гарантій. У цьому контексті важливим є дослідження відповідних видів кредитів, серед яких проектне і венчурне кредитування, фінансовий лізинг, франчайзинг. Такі види короткострокового кредитування, як мікрокредитування, овердрафт, факторинг, кредитна лінія, вексельне кредитування не зовсім підходять для фінансування таких масштабних та тривалих проектів, а можливо взяти досвід кредитування за участі ЕСКО. Промисловість та енергетичні підприємства на сьогодні переважно не є державними. Отже, слід застосовувати механізми, які б їх стимулювали до енергоефективного розвитку, а кредит може виступати як допоміжне джерело фінансування та стимул.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амоша А.И. Методологические подходы к оценке энергосберегающих процессов / А.И. Амоша, Ю.П. Колбушкин // Экономика промышленности. – 2009. – № 2. – С. 128-132.
2. Горобець О.А. «Методи оцінки ефективності запровадження інновацій на підприємстві // Економічні науки від 16.04.2007. – № 2. – Т. 1.
3. Дзяна Г. Теоретичні основи державної політики у сфері енергозбереження / Г. Дзяна, Р. Дзяний // Ефективність державного управління. – 2010. – № 23. – С. 72-79.
4. Зеркалов Д. В. Енергозбереження в Україні [Електронний ресурс] : У 5-ти книгах. Книга 2: Організація використання енергоресурсів. Довідник / Д. В. Зеркалов. – К. : Основа, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zerkalov.org.ua/node/1a9>.
5. Єрмілов С. Ф., Геєць В. М., Яценко Ю. П., Григоровський В. В., Лір В. Е. та ін. – К., НАЕР. 2009. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році. – 93 с.
6. Костюк Н. Можливості залучення фінансових ресурсів для проектів у сфері енергозбереження та екологічних джерел енергії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dw-world.de.
7. Микитенко В. Енергоефективність національної економіки: соціально-економічні аспекти / В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2006. – № 10. – С. 17-26.
8. Суходоля О. М. Енергоефективність економіки в контексті національної безпеки: методологія дослідження та механізми реалізації : монографія / О. М. Суходоля. – К. : НАДУ, 2006. – 424 с.
9. Сэйвидж М. Финансирование энергоэффективности: Стратегия снижения риска кредитования: Доклад о Программе по энергетике, охране окружающей среды и управлению ресурсами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.chathamhouse.org.uk.